

СПЕЦІАЛІСТЬ «ПОЛІТОЛОГІЯ» В УЖГОРОДСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кафедра політології в Ужгородському національному університеті була створена в 1991 році. Появу на багатогалузевій карті підготовки спеціалістів в університеті слід пов'язувати із становленням незалежної Української держави. У цей час «Політологія», пройшовши складний шлях до визнання, повернула собі своє справжнє ім'я і розпочала формування навчально-наукових основ за загальноприйнятими у світовій практиці стандартами. До 1994 року кафедра мала статус загальноуніверситетської, після чого була переведена на історичний факультет. На історичному факультеті вона виконувала дві функції: забезпечувала викладання курсів політології та соціології для студентів усіх факультетів університету, а також читала спеціальні курси з політичної науки для студентів історичного факультету.

9 червня 1998 року рішенням Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти і науки України кафедрі політології було видано ліцензію на право підготовки спеціалістів-політологів. А перший випуск зі спеціальності «Політологія» кафедра здійснила в червні 2002 року, коли 18 студентів-політологів успішно захистили наукові роботи і здобули вперше в історії Закарпаття дипломи бакалаврів-політологів. Наступного року відбувся перший випуск студентів спеціальності «Політологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст».

2004 рік став першим для кафедри роком випуску студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». Першими «Магістрами політології» стали найкращі студенти Маріанна Колодій, Ольга Сурніна (сьогодні вони є викладачами кафедри політології), Сергій Чуп, Микола Щадей та Петро Габрин. Наступного навчального року магістрами стали Євген Гайданка та Андріана Костенко. У 2006 році дипломи магістрів отримали шість найкращих студентів спеціальності «Політологія». Це – Оксана Беца, Мар'яна Кіндрат, Марія Купець, Наталія Петрушка (нині – викладач кафедри політології), Наталія Філіп та Костянтин Куцов. Наступного року магістрами стали Дмитро Грегірчак, Ганна Мелеганіч (зараз – викладач кафедри політології), Марина Дудаш, Тетяна Полах та Олександр Яхимець.

У 2008 році дипломи «Магістра політології. Викладача суспільних наук» отримали вже сім студентів: Едуард Балоба, Іван Барчій, Олександр Бертолон, Ігор Вегеш, Беата Попович, Василь Пилипчинець та Олексій Шафраньош.

У 2004/2005 навчальному році уперше відбувся набір студентів на заочну форму навчання. Наступного року в історії спеціальності «Політологія» власне вперше відбудеться випуск бакалаврів політології на заочному відділенні.

До березня 2006 року кафедра була структурним підрозділом історичного факультету. Нині вона поряд із трьома іншими кафедрами соціо-гуманітарного спрямування (кафедра філософії, кафедра соціології та соціальної роботи, кафедра педагогіки та психології) входить до структури новоутвореного факультету суспільних наук.

Кафедра укомплектована науково-педагогічними кадрами, які мають належний науковий та навчально-методичний рівень, забезпечують якісну підготовку фахівців-політологів. У 2007/2008 навчальному році до її складу входило вісімнадцять викладачів і двоє лаборантів. Серед них доктор історичних наук, професор Микола Миколайович Вегеш, четверо кандидатів політичних наук, доцентів (Юрій Олександрович Остапець, Віктор Степанович Петрінко, Анатолій Юрійович Ключкович, Наталія Володимирівна Скоблик), двоє кандидатів філософських наук, доцентів (Володимир Лаврентійович Боднар та Валентин Васильович Буркало), четверо кандидатів історичних наук, доцентів (Мирослава Олександрівна Лендъел, Василь Васильович Марина, Михайло Петрович Зан, Маріан Юрійович Токар), двоє старших викладачів (Володимир Іванович Гиря та Володимир Ілліч Басараб), п'ять викладачів (Мар'яна Михайлівна Колодій, Ольга Анатоліївна Сурніна, Ірина Миколаївна Горобченко, Наталія Ласлівна Шестак, Ганна Ігорівна Мелеганіч), а також старший лаборант Ганна Михайлівна Повханич та лаборант Марина Олександрівна Сорока. Однією з прикметних тенденцій останнього часу є залучення до наукової та навчально-методичної роботи кафедри політології найкращих її випускників, які працюють над кандидатськими дисертаціями і поповнюють когорту професійних політологів вищої школи.

Першим завідувачем кафедри політології в університеті був кандидат філософських наук, доцент В.Л.Боднар. А з 1 червня 2002 року її очолив доктор історичних наук, професор М.М.Вегеш — ректор Ужгородського національного університету. 14 листопада 2007 року колектив кафедри політології одноголосним рішенням проголосував за продовження каденції завідування кафедрою професора М.М. Вегеша.

Кафедра забезпечена відповідною матеріальною технічною базою, достатнім методичним оснащенням, необхідним для якісної підготовки фахівців-політологів. Рівень знань випускників спеціальності «Політологія» достатньо високий і цілком відповідає критеріям та вимогам до

акредитації вищих навчальних закладів IV рівня акредитації.

На кафедрі політології факультету суспільних наук також проходять підготовку студенти та аспіранти з інших вузів (Закарпатський державний університет) та зарубіжних країн (Угорщина, Румунія). Регулярно відбувається обмін студентами-політологами Ужгородського національного університету та вищих навчальних закладів Угорщини.

Кафедра політології Ужгородського національного університету забезпечує підготовку фахівців за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями (напрямок 0403 – "Політологія"): "Бакалавр" – з нормативним терміном навчання 4 роки (8 семестрів), кваліфікація "Бакалавр політології" (6.040300); "Спеціаліст" – з нормативним терміном навчання 1 рік (2 семестри), кваліфікація "Політолог. Викладач суспільних наук" (7.040301) та "Магістр" – з нормативним терміном навчання 1 рік (2 семестри), кваліфікація "Магістр політології. Викладач суспільних наук" (8.040301).

Вивчаючи потреби регіону у фахівцях-політологах, кафедра політології підтримує постійні зв'язки з обласним, міськими та районними відділами освіти і науки, Закарпатським інститутом післядипломної педагогічної освіти управління освіти Закарпатської обласної державної адміністрації. Між УжНУ та Закарпатською обласною державною адміністрацією (управління з питань внутрішньої політики та управління освіти і науки), Ужгородською міською, Ужгородською районною державною адміністраціями укладено угоди про підготовку фахівців-політологів.

Професорсько-викладацький склад кафедри співпрацює з колективами шкіл та тими навчальними закладами міста й області, де вивчаються навчальні предмети "Людина і суспільство", "Історія", "Основи філософії", веде активну роботу по залученню здібної молоді до вступу на спеціальність "Політологія" факультету суспільних наук УжНУ.

Крім того, кафедрою розроблена наскрізна програма всіх навчальних практик, передбачених навчальним планом (ознайомчої в обласних осередках політичних партій, виробничої в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, педагогічної та переддипломної). Зміцненню зв'язків кафедри із загальноосвітніми школами зокрема сприяє педагогічна практика студентів, яка проходить у 9-му семестрі (6 тижнів). За домовленістю з керівництвом окремих шкіл та технікумів певна частина практичних занять з методики викладання соціально-політичних дисциплін проводиться на базі навчальних закладів, що дає змогу студентам поєднати педпрактику з певним досвідом викладацької роботи.

Переддипломна практика є завершальним етапом навчання студентів в університеті і покликана сприяти якісній підготовці студента-політолога до його виробничої діяльності відповідно до сучасних вимог. Метою практики є підготовка до написання дипломної роботи, збір матеріалів для дипломної роботи, поглиблення і закріплення теоретичних знань, правильне оформлення посилань та списку використаних джерел і літератури. Переддипломна практика як правило проходить в тих установах, де майбутній випускник буде працювати.

Нині кафедра політології забезпечує читання таких спеціальних дисциплін як "Історія зарубіжних політичних вчень", "Теорія політичного конфлікту", "Сучасний парламентаризм", "Елітологія", "Політична ідеологія", "Соціальна філософія", "Порівняльна політологія", "Політична культура", "Теорія міжнародних відносин та міжнародне право", "Філософія політики", "Технологія політичного процесу", "Сучасна зарубіжна політологія", "Державне управління і місцеве самоврядування", "Методи політичних досліджень", "Історія і теорія демократії", "Політична соціологія", "Історія політичної думки України та історія української державності", "Кратологія", "Партологія", "Загальна теорія політики", "Методика викладання соціально-політичних дисциплін", "Етнополітологія", "Нація і націоналізм", "Політична антропологія", "Політичний маркетинг", "Аналіз державної політики", "Паблік рилейншз", "Гендер і політика" та інші.

У навчально-виховному процесі викладачами кафедри політології широко застосовуються новітні технології навчання. З метою дієвості і якості навчання, посилення мотивації праці студента, створення умов для прояву творчої особистості, а також для підвищення об'єктивності оцінки підсумків його навчальної діяльності викладачами запроваджена рейтингова та тестова система контролю успішності. Кафедра заохочує студентів до додаткової індивідуальної роботи, яка сприяє поглибленому вивченню курсів (підготовка і захист рефератів, опрацювання додаткової літератури, участь в олімпіадах, наукових гуртках, наукових конференціях, публікації статей тощо).

Найбільш яскравим результатом цієї роботи є той факт, що вже два роки поспіль кваліфікаційні роботи студентів-політологів УжНУ займають перше місце у загальнодержавному конкурсі. Студенти-політологи кожного року беруть участь і займають високі місця у загальному рейтингу учасників загальнодержавних олімпіад з «Політології».

Професія політолога – складна і відповідальна, тому професійні вимоги на сьогоднішній день досить високі. Готуючи майбутніх фахівців-політологів, викладачі та співробітники кафедри політології УжНУ враховують той факт, що специфіка їхньої діяльності вимагає органічного поєднання відповідних професійних і особистісних якостей.

Безпосередньо в групах виховну роботу ведуть академнаставники. Вони складають план виховної роботи з групою і працюють у відповідності з цим планом. Для студентів спеціальності

"Політологія" організовуються як загальнофакультетські виховні заходи, так і групові. Для прикладу, "День першокурсника", "День політолога", зустрічі з політичними та громадськими діячами Закарпаття, спортивні змагання, екскурсії, культпоходи, вечори, диспути, наукові конференції, КВК тощо.

Успішно використовуються виховні можливості й під час проходження студентами практики в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, політичних партіях та громадських організаціях, школах. Студенти беруть активну участь у діяльності молодіжних громадських організацій краю, очолюють їхню роботу.

Матеріально-технічна та інформаційна база спеціальності доповнюється і підготовленими професорсько-викладацьким складом кафедри навчально-методичними посібниками. Це, до прикладу, такі колективні видання викладачів кафедри політології як «Людина і суспільство» (1994), «Основи політології» (2000), «Навчальні програми кафедри політології Ужгородського національного університету» в 2 частинах (2002), «Політологія. Навчальна програма нормативного курсу і плани семінарських занять (Методичний посібник)» (2006), «Конкурсні тестові завдання для вступників: Людина і світ» (2006), «Конкурсні тестові завдання для вступників: Людина і суспільство» (2007), «Наукова робота студентів факультету суспільних наук: організація, виконання, оцінювання» (2007), «Політологія: Підручник» (2008).

Відзначимо, що вищезазначене останнє видання за редакцією професора М.М. Вегеша затверджене Міністерством освіти і науки України побачило світ цього року у видавництві «Знання». Підручник містить п'ять основних розділів: «Теоретико-методологічні та історичні засади науки про політику»; «Інституційний вимір політики»; «Політичні процеси»; «Соціальні та ціннісні аспекти політики»; «Світовий політичний процес. Система міжнародних відносин». Його новизна полягає у висвітленні таких тем, які прямо пов'язані з реалізацією владних відносин в політичній системі України. До прикладу, це – «Система органів державної влади в Україні» (А.Ключкович), «Місьцеве самоврядування» (М.Лендъел), «Вибірчі системи і процеси» (Ю.Остапець), «Етносоціальні спільноти та етнополітика» (М.Зан). Своєрідною «родзинкою» навчального підручника є комп'ютерний додаток у формі CD-диску, де представні програма навчального курсу «Політологія», методичні матеріали до написання наукових робіт студентів а також тестові завдання для самоконтролю.

Щодо перспективи, то наразі колектив кафедри працює над підготовкою до друку підручника для студентів ВНЗ під назвою «Соціологія». Тут також передбачаються новації у методичному плані: по-перше, табличні та схематичні ілюстрації; по-друге, тестові завдання для контролю якості знань; по-третє, врахування сучасної специфіки теоретичних та прикладних соціологічних студій відповідно до рівня сприйняття студентів несоціологічного фаху.

Упродовж останніх років колектив кафедри працює над оновленням навчально-методичних розробок в контексті вимог кредитно-модульної системи навчання в УжНУ. У наступному навчальному році заплановано видання програм усіх 42 навчальних курсів, які викладаються на спеціальності «Політологія». Кожна навчальна програма, таким чином, складатиметься із опису предмета, мети і завдань, тематичного плану, розгорнутої програми змістових модулів, тем, тематики практичних занять, опису індивідуальної та самостійної роботи студента, переліку літератури до курсу, тестових завдань для контролю якості знань студентів, переліку питань на іспит або залік, методики оцінювання та розподілу балів, що присвоюються студентам. Отже, студенти-політологи, у першу чергу заочники, матимуть повний комплект навчально-методичного забезпечення спеціальності, що сприятиме підвищенню якості знань.

Наукові публікації як викладачів, так і студентів-політологів опубліковані в таких фахових виданнях як «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія», «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія», «Регіональні студії», «Саграгата-Карпатика».

Окремо зауважимо, що видання «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія», яке виходить із 2004 року, вже давно вийшло за рамки власне вузівського наукового збірника. Редакційна колегія наукового видання включає зокрема відомих докторів політичних наук, професорів О.Бабкіну, І.Варзара, В.Денисенка, Ф.Кирилюка, А.Круглашова, А.Пахарєва, М.Примуша, Б.Яроша. У десяти збірках вміщені наукові статті вчених як з різних навчально-наукових центрів України (Львів, Івано-Франківськ, Чернівці, Луцьк, Київ, Ірпінь, Дніпропетровськ, Донецьк, Суми), так із-за меж нашої держави (США, Словаччина, Угорщина, Румунія, Білорусь).

Попри те, що збірник включає наукові статті соціологічного та філософського спрямування, переважна ж більшість наукових праць відображає проблематику політичної науки. Наукові публікації присвячені широкій проблематиці методології та теорії політики, партології та псефології, етнополітології, питанням демократичних трансформацій на теренах постсоціалістичного простору Центрально-Східної Європи. В останній період завдяки активній редакторській та організаційній роботі доцента кафедри політології А.Ключковича збірник розширює свою авторську географію,

стає доступним у наукових бібліотеках провідних вищих навчальних закладів України.

У березні 2008 року побачив світ перший випуск вісника наукової думки студентів факультету суспільних наук під назвою «Соціально-політичні студії». В цьому збірнику студентських наукових робіт студенти-політологи солідно представили свої наукові статті в рубриках «Історія і теорія політології»; «Практика політичного життя», «Сучасна українська політика». Серед авторів – найкращі студенти спеціальності «Політологія» Ігор Вегеш, Беата Попович, Олексій Шафраньoš, Олександр Бертолон, Наталія Коваль та інші. Наразі готується до друку друге видання наукової збірки, де студенти представляють результати не тільки теоретичних, але й прикладних політологічних та соціологічних студій.

Переважна більшість викладачів кафедри за індивідуальними планами наукової роботи ведуть самостійні дослідження з різних проблем як історичної, так і сучасної політології, охоплюючи широку географію як регіонального, так і світового масштабу. Їхні наукові доробки торкаються основ теоретичної і практичної політології. Тематика наукових досліджень професорсько-викладацького складу відповідає профілю підготовки фахівців з політології, тому наукова діяльність кафедри політології справляє значний вплив на методичне забезпечення навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців спеціальності «Політологія». Інтереси науковців кафедри до певної міри віддзеркалюються і в тематиці кваліфікаційних, дипломних та магістерських робіт студентів. Апробація наукових здобутків здійснюється в процесі викладання спецкурсів та спецсеминарів.

Викладачі кафедри працюють над комплексною темою «Національно-демократичний, етнополітичний та культурно-освітній розвиток України: політологічний та соціологічний виміри». У цілому лише за останні десять років викладачами кафедри опубліковано понад 300 наукових робіт. Серед них – близько 20 науково-методичних посібників, понад 200 статей, тез, рецензій, монографічних досліджень.

Основні напрями дослідження кафедри політології представлені наступними блоками теоретичних та прикладних студій:

- трансформаційні процеси в країнах Центральної та Східної Європи;
- етнополітичні та етносоціальні процеси в Україні та країнах Центральної та Східної Європи;
- політичні проблеми розвитку транскордонних регіонів;
- електоральні процеси в Україні та на Закарпатті.

За останні п'ять років на кафедрі захищено шість кандидатських дисертацій: В.С. Петрінко «Вплив «Політики» Арістотеля на становлення і розвиток європейської політичної думки» (2003); М.П. Зан «Етнічні процеси на Закарпатті (1989-2001 рр.» (2003); М.Ю. Токар «Становлення і розвиток політичних партій Закарпаття в 1919-1939 рр.» (2004); Ю.О. Остапець «Регіональні особливості парламентських виборів в Україні в умовах трансформації політичної системи суспільства (на прикладі Закарпатської області)» (2004); Н.В. Скоблик «Контроль громадян над лідерами в теорії демократії Р.Даля» (2005); А.Ю. Ключкович «Партійна система Німеччини: політологічний аналіз механізму взаємодії органів державної влади та політичних партій (1991–2002 рр.)» (2006).

У червні 2007 року під науковим керівництвом М.М. Вегеша захистив кандидатську дисертацію громадянин Угорщини Андраш Берені. Тема дисертації здобувача кафедри політології «Суспільно-політичне становище та культурний розвиток угорської національної меншини Закарпатської області (1991-2004 рр.)» викликала бурхливу дискусію та позитивні схвалення на захисті. Наступного року кандидатську дисертацію захистив здобувач кафедри політології Михайло Басараб, який присвятив своє дослідження участі громадських організацій Закарпатської області в контексті українського національно-демократичного руху кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст.

У квітні 2008 року на кафедрі обговорено та рекомендовано до захисту кандидатську дисертацію Ольги Сурніної на тему: «Політична участь жінок країн Центральної і Східної Європи у період системної трансформації кінця ХХ – на початку ХХІ ст. (на прикладі Словаччини, Польщі, Росії)».

Отже, важливе місце відводиться на кафедрі підготовці аспірантів та здобувачів, які працюють над кандидатськими дисертаціями, про що регулярно доповідають на кафедрі, виступають на наукових конференціях, пишуть наукові статті. Тематика наукових досліджень аспірантів та здобувачів на кафедрі політології відображає найбільш актуальні проблеми вітчизняної політологічної науки. Так, зокрема, аспірант Іван Стряпко спрямовує свої студії в напрямку з'ясування специфіки громадського життя Закарпаття в міжвоєнний період. Марина Сорока досліджує проблему участі угорської національної меншини в суспільно-політичних процесах Закарпатської області. Аспірант Євген Гайданка у компаративному вимірі досліджує проблеми переходу до демократії в Центрально-Східній Європі. Аспірантка Наталія Петрушка вивчає проблематику переходу до демократії у Чеській Республіці. Аспірантка Мар'яна Кіндрат вивчає проблему формування екологічної політики України.

Останнім часом надається пріоритет дослідженням теоретичних та прикладних аспектів

державного управління. Так, аспірант Дмитро Грегірчак розпочав розробку наукової теми під робочою назвою «Регіональні особливості державного управління на Підкарпатській Русі в період входження до складу Чехословаччини (1919-1939 рр.)». Аспірантка Ганна Мелеганіч окреслює дослідницькі контури майбутньої кандидатської дисертації на тему: «Державна політика врегулювання етнонаціональних відносин в Україні: регіональний аспект».

Потрібно також відзначити, що доцент кафедри політології М.О. Лендьел активно працює над темою докторської дисертації «Становлення інституту місцевої демократії в країнах Центральної та Східної Європи: порівняльний аналіз». Затверджена тема докторської дисертації доцента В.В. Марини «Політична трансформація Румунської Республіки у посттоталітарний період (1989-2003 рр.)». Окреслюють перспективну тематику докторських дисертацій в сфері політичної науки доценти кафедри політології Ю.О. Остапець, М.Ю. Токар, М.П. Зан, А.Ю. Ключкович.

Викладачі кафедри активно співпрацюють із вченими сусідніх держав у рамках заключених двосторонніх міжнародних угод з Педагогічним факультетом ім.Дьюлі Югаса Сегедського університету (Угорська Республіка), Ниредьгазьким педінститутом (Угорська Республіка), філософським факультетом Кошицького університету ім. П.Шафарика (Словацька Республіка), Академією Наук Угорщини, Академією Наук Чехії, Університетом Клуж-Напока (Румунія), Музеєм історії м. Сату Маре (Румунія).

До того ж, кафедра підтримує постійні зв'язки із навчально-науковими закладами та установами освіти, обмінюється досвідом навчально-методичної роботи із спорідненими кафедрами Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Волинського державного університету імені Лесі Українки, Інститутом історії України НАН України.

Серед останніх найбільш вагомих наукових форумів, який поглибив співпрацю на загальнодержавному рівні була міжнародна наукова конференція «Ціна свободи й незалежності: трансформації політичних систем в країнах Центральної та Південно-Східної Європи до і після 1989-1991 рр.» (2-3 листопада 2006 р.). Відбулася зустріч науковців-політологів фактично зі всієї України. Географічно політологи були представлені наступним чином: Львів, Івано-Франківськ, Чернівці, Луцьк, Київ, Ірпінь, Донецьк, Харків, Дніпропетровськ, Будапешт (Угорщина), Пряшів та Кошице (Словаччина). Наукові дискусії представників вітчизняної та зарубіжної політичної науки відбувались у секціях «Етнополітичні та культурно-цивілізаційні проблеми трансформаційних процесів на постсоціалістичному просторі», «Інституційні зміни в країнах Центральної та Південно-Східної Європи після 1989 року: соціально-економічні та політико-правові аспекти», «Становлення та розвиток демократичних інститутів у незалежній Україні», «Уроки демократичних перетворень: досвід країн Центральної та Південно-Східної Європи й Україна».

За результатами науково-практичної конференції опублікований збірник наукових праць, де висвітлюються актуальні проблеми національно-політичного, аксіологічного, гендерного, геополітичного характеру на постсоціалістичному просторі (статті Є.Кіш, М.Лачного, М.Примуша, М.Сороки, О.Сурніної, Ф.Шандора та ін.). Проблематику інституційних змін в країнах Центральної та Південно-Східної Європи аналізують у своїх публікаціях А.Ключкович, В.Лемак, Ф.Медвідь, М.Остапенко, В.Турияниця та ін. Становлення та розвиток демократичних інституцій в Україні досліджують В.Денисенко, В.Климончук, С.Мітряєва, Ю.Остапець, М.Токар, Ю.Шведа та ін. Цікавим є розділ присвячений компаративним студіям демократичних перетворень на постсоціалістичному просторі. Тут представили свої статті відомі вітчизняні політологи О.Бабкіна, В.Боднар, І.Варзар, М.Лендьел, А.Романюк, Б.Ярош та ін. Після виходу у світ цього збірника до редакції видання «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія» за досить короткий час надійшли статті з багатьох навчальних та наукових інституцій України, що підвищує його імідж.

Отже, можна із впевненістю констатувати, що своєю роботою кафедра політології сприяє утвердженню спеціальності «Політологія», а зрештою – примноженню наукового авторитету найстарішого в Закарпатті вищого навчального закладу – Ужгородського національного університету.